

cuert et prolis generationem (quamvis non ea causa coniuncti sint) non tamen vitaverint, ut vel nolint sibi nasci filios vel etiam opere aliquo malo agant ne nascantur. Ceterum si vel utrumque vel unum horum deest, non invenio quemadmodum has nuptias appellare possimus ». Coniunctio scilicet perpetua seu indissolubilis inita causae vitandae incontinentiae, est verum matrimonium. Cf. ibid. c. 14. n. 6: « nec concubinae ad tempus adhibitae, si filiorum causa concumbant, iustum faciunt concubinatum suum ».

Quaeres quid sit quod ait (ibid. n. seq.): « Tunc uxoris voluntati adhibere aliam, unde communes filii nascantur, unius commixtione ac semine, alterius autem iure ac potestate, apud antiquos Patres fas erat; *utrum et nunc fas sit non temere dixerimus* ». Significat scilicet se timere ne temerarium sit id affirmare: quid vero? habere nimirum uxores duas, quarum utraque quidem sit uxor tua, quemadmodum erat illis Patriarchis, altera tamen iure prioris uxoris tibi sit tradita, ut fecit Sara, quae ancillam suam dedit Abrahamo. Verum in ea phrasi *non temere dixerim* est quaedam *μείωσις* et est locutio non dubitantis, sed modeste negantis: temerarium videlicet esset id dicere. Certa enim erat Augustino sententia pluritatem simultaneam uxorum interdictam esse, quam sententiam hoc quoque in loco immediate antea docet. Docet enim quod etiam causa sterilitatis non licet coniugem dimittere; quod si fiat et aliud coniugium ineatur, adulterium fit, quia primum coniugium manet. Atqui si plures uxores habere liceret, etsi prius coniugium maneret, nullum adulterium foret, si alia uxor acciperetur. Cf. praeterea eundem Augustinum in Lib. I. De Sermonibus Domini in monte n. 49 ubi id ipsum, quod heic ait se non temere dicturum, simpliciter negat; quamvis n. seq. in medio relinquat quaestionem aliam huic tamen affinem, quam lege sis. Ceterum non erit abs re advertere quid Augustinus de se testetur in alio opere multo post haec scripto: De adulterinis coniugiis L. I. n. 32: nempe: « quaestionem de coniugiis obscurissimam et implicatissimam esse non nescio. Nec audeo profiteri omnes sinus eius vel in hoc opere vel in alio me adhuc explicasse vel iam posse, si urgear, explicare ».

§. II.

De Indissolubilitate

THESIS XVI.

Distincta indissolubilitate intrinseca et extrinseca, statuimus primo dissolubilitatem intrinsecam permissam simpliciter arbitrio coniugum ex qualibet causa repugnare naturae iuri: quamdam vero determinatam intrinsecam dissolubilitatem repugnare quidem secundariis naturae iuribus non vero primariis.

I. Duplex distinguenda est dissolubilitas contractus, alia, quae dicitur intrinseca, alia, quae extrinseca. Ea est, cum ipsorum contrahentium potestate contractus initus dissolvi potest, quae ideo intrinseca dicitur, quia in ipsius contractus natura situm est, ut eae obligationes, quae consensu contrahuntur, contraria voluntate dissolvantur Tit. 30. lib. 3. Instit. *quibus modis tollitur obligatio* §. 4: quamvis certi ritus a iure positivo praescribi possint, ut dissolutio contractus licite et valide fiat; quod quidem non tollit consensum eorum, qui contraxerunt, esse causam dissolutionis, sicut consensus contrahentium est causa contractus, licet certa sollemnitas a iure exigatur ut consensus sit licitus et validus. Extrinseca dissolubilitas est, cum auctoritate superioris solvitur contractus, seu obligatio tollitur. Hinc et duplex distinguenda est indissolubilitas: intrinseca, qua fit ut contrahentium potestate nequeat contractus initus dissolvi; extrinseca, qua fit ut non possit dissolvi voluntate superioris. Cum prior indissolubilitas contractui competit, ipse dicitur merito indissolubilis *per se*, quamvis *per accidens* extrinsece dissolvi possit: ea enim per se contractui competunt, quae ex ipso consensu, quo contractus fit, oriuntur, cum ergo talis est consensus, ut valide deinceps possit a contrahentibus retractari, contractus est per se dissolubilis; et e contrario cum talis est consensus, ut non possit amplius valide retractari, contractus est per se indissolubilis. Hoc autem non impedit quin auctoritate superioris puta Dei, cui contractus et contrahentes subsunt, possit dissolvi contractus; qui tunc dissolvitur (quod notandum est) non per consensum contrahentium, sed per potestatem, quam superior habet tollendae obligationis ortae ex priore consensu. Quare hic actus potestativus superioris tollentis obligationem distinguendus est ab eo, quo permetteret vel potestatem faceret contrahentibus ut ipsi contractum

dissolverent; in hac enim altera hypothese consensus eorum foret causa dissolutionis.

Indissolubilitati intrinsecae adversatur directae facultas in utroque vel alterutro alteri coniugi repudium dandi, quo fit distractio unius ab altero, qua vinculum quoque solvatur omnisque desinat potestas et obligatio alterius ad alterum.

II. Quaeritur utrum matrimonium gaudeat supradicta intrinseca indissolubilitate et quo iure eadem illi competat et utrum cuicumque matrimonio competat. Singillatim quaestiones solvemus.

Quaeritur itaque primo quamdiu mutua coniugum obligatio durare debeat. Itaque negari non potest contractum matrimonialem exigere quamdam stabilitatem, quam alii contractus non exigunt. Ea est enim de essentia eius. Finis eius est procreatio et educatio prolis, est societas animorum, est familia; atqui haec esse nequeunt, nisi matrimonium sit permanens; stabilitas ergo quaedam seu perpetuitas exigitur. Verum quia videntur hi fines obtineri identidem posse vel iis non repugnare, quamvis matrimonii vinculum inter coniuges aliquando dissolvatur, pressius inquirendum est utrum et qua ratione dissolubilitas intrinseca, de qua tantum loquimur, repugnet iuri naturae. Itaque certum est quod huiusmodi dissolubilitas repugnabit ex iure naturae, quatenus repugnet essentiae matrimonii. Porro in iure naturae distinguenda sunt iura primaria exigentia id quod est essenziale, et secundaria exigentia id quod est congruum et magis conveniens (Th. XIV. n. 1).

Hoc posito. 1) Dissolubilitas intrinseca permissa simpliciter arbitrio utriusque coniugis vel alterutrius, quae ex quolibet motivo fieri possit, repugnat primariis naturae iuribus. Cum nempe nulla lege extrinseca determinante certa motiva, nullo auctoritatis independentis interventu probantis dissolutionem regitur hic actus, ut proinde quilibet coniuges quotiescumque volunt, qualibet ex causa, dummodo velint, solvant coniugii vinculum, sive sufficiat voluntas unius, sive saltem utriusque consensus requiratur. Haec quidem dissolubilitas in nulla parum exulta natione probata fuit. Etsi enim Iustinus Junior Novella sua constitutione data an. 566 concesserit coniugia solvi ex consensu coniugum mutuo, haec tamen lex recepta non fuit a Graecis ipsis, sed alia opposita, quam prius ediderat Iustinianus Novella 117. Cf. Assemani Bibl. iuris orient. Tom. III. pag. 329 seqq. Et sane hac amplissima existente in coniugibus potestate dissolvendi matrimonii, tollitur re essentia matrimonii, quamvis specie tenus servetur. Essentia enim matrimonii sita est in mutua potestate et obligatione ad usum corporis et ad communem vitam agendam ideoque in potestate et obligatione quadam *stabili*, quam exigit finis, qui est so-

cietas familiae et procreatio et educatio prolis: unde per matrimonium constituitur certa et determinata familia, ad quam pater, mater et proles spectent. Atqui ea existente potestate dissolvendi coniugii penes alterum coniugem vel penes ambos simul, desinit ea mutua obligatio stabilis, quam fines matrimonii exigunt. In hac sane hypothese fieri per se posset ut proles careret debita educatione, si antequam rite educetur, solvatur coniugium quotiescumque libet contrahentibus. Communis quoque vita seu communicatio operum tolleretur et nulla esset certa familia, quoniam fidei servandae fundamentum deesset. Quare haec potestas adversatur directe fini illius potestatis et obligationis, in qua matrimonium consistit. Et re quidem vera si ad libitum coniugum solvi posset coniugium, induceretur hoc ipso vaga fornicatio, quae iuri primario naturae adversatur et est intrinsece mala; quidquid enim praeter nomen in fornicantibus seu vagos concubitus quaerentibus reperitur, in talibus matrimoniis locum haberet. Sane societas, quae ad libitum contrahentium solvi potest, nequit esse ratio cur sociati vinciantur vinculo arctissimae amicitiae, communicatione affectuum et honorum ac vitae prosperae pariter et adversae: atqui matrimonium tale est ut per se possit et natura docente debeat esse ratio huius penitissimae unionis animorum, ut manifeste patet vel ex historia universi humani generis, ubi mores non fuerint evidentissime corrupti: ergo nequeunt haec duo componi, societas matrimonialis et potestas illimitata penes singulos vel ambos solvendi coniugii.

III. Dices hanc intrinsecam dissolubilitatem permissam fuisse a Deo Hebraeis; nam Deuter. XXIV. 1. seqq. permissum fuit viris dare uxoribus libellum repudii easque dimittere ita ut eae valerent aliis nubere, porro id integrum erat viro propter aliquam foeditatem, si oderit eam, quae sunt loquendi formulae universalissimae: haec tandem dimissio fiebat privata auctoritate viri absque ulla forma iudiciali, quin publica auctoritas valorem actui conferret quippe qui per se validus erat. Cum igitur tamen matrimonia Hebraeorum essent vera matrimonia, sequitur quod talis dissolubilitas essentiae eiusdem haud repugnet.

Respondeo in hac re satis difficili tria esse quae in quaestione veniunt. 1° an in eo loco Deut. habeatur vera permissio Dei licitam faciens eam dimissionem, de qua ibi est sermo: 2° quid permissum fuerit, utrum sola separatio et dimissio uxoris a domo viri, an praeterea dissolutio vinculi coniugalis: 3° quanam sunt causae, propter quas, permittente Deo vel tollerante, licebat viro dimittere uxorem.

1) Ad 1^{am} quaestionem quod spectat, proferamus primum verba legis prout habet vulgatus: *si acceperit homo uxorem et habuerit*

eam et non invenerit gratiam ante oculos eius propter aliquam foeditatem, scribet libellum repudii et dabit in manu illius et dimittet eam de domo sua. Cumque egressa alterum maritum duxerit, et ille quoque oderit eam dederitque libellum repudii, et dimiserit de domo sua vel certe mortuus fuerit: non poterit prior maritus recipere eam in uxorem quia polluta est et abominabilis facta est coram Domino, ne peccare facias terram tuam. In textu autem originali sic legitur: si acceperit homo mulierem et duxerit uxorem, et contigerit quod ipsa non invenerit gratiam in oculis eius quia invenit in ea foeditatem עֲרוֹת דָּבָר et scripserit (LXX. καὶ γράψῃ) ei libellum discissionis סֵפֶר כְּרִיתָהּ et dederit in manu eius et dimiserit eam de domo sua et haec egressa de domo eius abierit et fuerit cum viro alio.... non poterit maritus prior, qui dimisit eam, rursus accipere eam ut sit ei in uxorem postquam polluta est אִשֶׁר הִטְמָאָה; quia abominatio est coram Domino et non peccare facies terram etc. Si vulgatum sequeris, duo legislator statuit, primum quod vir scribat libellum repudii et det in manu uxoris, alterum quod nequeat vir dimissam uxorem rursus accipere si haec cum altero fuerit: cetera hypothetice dicuntur a Moysse. At in textu originali omnia dicuntur hypothetice praeter ultimum ex illis duobus, ipsa scilicet scriptio libelli et porrectio eius in manu uxoris pertinet ad hypothesim, pro qua lex statuitur, idque unum praecipitur ne prior vir recipiat rursus mulierem a se dimissam, quae fuerit cum alio viro. Ex qua animadversione inferunt quidam eruditi (cf. Ioan. Buxtorfium de Sponsalibus et Divortijs) non haberi in lege permissionem aut mandatum de libello repudii et dimissione uxoris, sed legislatorem factum tantum narrare illudque explicite non improbare, ideoque dici posse ad summum quod haec praxis tollerata fuerit. Verum praeter auctoritatem ipsius vulgati interpretis, quam nolumus admodum urgere, afferre quoque licet auctoritatem Christi Matth. V. 31 aientis: dictum est, quicumque dimiserit uxorem suam, det ei δότω ἀπό τῆς libellum repudii ἀποστάσιον; quae verba Christi non referri ad legem Moysis Deut. XXIV. 1 sed ad subintroductas postea opiniones quorundam doctorum haud facile suadebis. Verum hoc quoque omisso, clara sunt verba eiusdem Christi Matth. XIX. 8. Moyses ad duritiam cordis vestris permisit ἐπέτρεψεν vobis dimittere uxores vestras; quod quidem Christus affirmavit respondens obiectioni Pharisaeorum: quid ergo Moyses mandavit dare libellum repudii et dimittere? emendans quidem illam phrasim mandavit per τὸ permisit, sed idcirco disserte affirmans permissionem dimissionis per libellum scilicet repudii, de qua solum loquebantur Pharisaei in illa interrogatione. Satis autem intelligitur quod permittente Moysse per-

misit Deus, cuius vices in lege condenda agebat Moyses, et cuius sola auctoritate poterat Moyses aliquid permittere contra institutionem praecedentem Dei. Porro verba ad duritiam cordis vestri exhibent quidem rationem, propter quam id Deus permisit (solent enim boni legislatores non imperare quod perfectius est seu permittere minus perfectum ratione habita dispositionum subiecti, quod perfectiora non ferret); at non excludunt permissionem proprie dictam, quae et auferat actus inhonestatem. « Quamvis duritia cordis non excusaret a peccato, tamen permissio ex duritia facta excusat » ait s. Thomas in 4^a D. XXXIII. q. 2. a. 2. ql. 3 ad 4. Penes Marcum vero vehementiora sunt verba, quibus utitur idem Marcus X. 5 referens sermonem Christi respondentis illi eidem interrogationi Pharisaeorum: ad duritiam cordis vestri scripsit (Moyses) vobis praeceptum istud τὴν ἐντολήν ταύτην; nisi dicatur praeceptum materialiter sumi, pro eo nempe quod est scriptum in lege. Ceterum si vel sola verba Moysis considerentur, facile patet ibi permissionem contineri saltem implicite. Etenim cum haec praxis libelli repudii dandi iam vigeret in eo populo aetate Moysis, vel saltem censerent Hebraei ius se ad hoc habere, et Moyses de hac re in lege mentionem faciat eamque saltem non improbet, hoc ipso censetur eam permisisse licitamque fecisse illis. Nam, ut ait s. Thomas ibid. a. 4: « si repudiando uxores peccassent, hoc saltem iis per legem (lex enim erat sancta et per eam cognitio peccati) aut prophetas indicari debuisset (Isaiae LVIII. Annuntia populo meo scelera eorum); nam alias viderentur nimis neglecti, si ea, quae necessaria sunt ad salutem, quae non cognoscebant, nunquam eis nuntiata fuissent. Quod non potest dici, cum iustitia legis suo tempore observata vitam mereretur aeternam ». Quin vero alibi haec praxis reprobetur, confirmatur potius Malach. II. 15. 16. Uxorem adolescentiae tuae noli despiciere (heb. noli perfide agere cum uxore adolescentiae tuae): si odio habueris, dimitte. Et re quidem vera non poterat non videre Moyses quod ea praxi aut persuasione in populo iam existente, cum ipse eiusdem dissertam mentionem faceret nec tamen ullo modo significaret se illam improbare, eo ipso arbitrati essent Iudaei id sibi permitti a lege licitumque putari. Cum adeo probabile esset hoc ratiocinium, nisi illud ipsum Moyses voluisset permittere, sive si censuisset illud vere esse peccatum coram Domino, debuisset id explicite significare, ne occasione ab ipsa lege accepta in ea Iudaei prolaberentur, quae Deo displicerent. Colligimus igitur ex his omnibus permissum fuisse a Moysse et per Moyssem a Deo hebraeis scribere libellum repudii et dimittere uxores suas. Quod autem permittit Deus in lege, id hac ipsa permissione licitum evadit. Distinguenda est enim duplex per-

missio Dei, altera quae propria est *Providentiae*, qua malum Deus sinit fieri, altera permissio *legis* seu *legislatoris*, qua aliquid in lege conceditur. Haec rursus duplex distinguenda; vel est enim *pure politica*, quia aliquis actus sociali vindicta non punitur, licet malus sit talisque censeatur: vel est etiam *ethica*, quia per eam aliquis actus eximitur a censu eorum, qui sunt moraliter mali. Iam vero quae argumenta attulimus propter verba Moysis, si quid probant, probant hanc permissionem *ethicam*: quod et verba Christi magis confirmant. Hanc enim permissionem dicit Christus non fuisse ab initio. An ab initio erat aliqua lex socialis sanciens poenam dimittentibus uxores, quae poenae sanctio postea in desuetudinem abiit idque passus sit Moyses, vel eam ipsam Moyses abrogavit? Hanc autem legem poenalem ab initio exstitisse oporteret ut haberetur oppositio inter permissionem Moysis et primitivam institutionem Dei, si permissio ea fuit tantum politica. At Christus provocans ad institutionem primitivam, nullius sanctionis poenae mentionem facit, sed solum obligationis perpetuae unius ad unam, quae morali ordine continetur, qua illicita redditur dimissio. Itaque per Moysen facta censenda est permissio ad ordinem moralem spectans, h. e. *ethica*: quia vero permittente Moyse mittebat Deus, et permissio Dei in quandam derogationem legis a se olim latae licitum reddit coram ipso Deo h. e. immune a culpa id quod permittitur, idcirco concludimus licitum ethice fuisse Iudaeis dimittere libello repudii uxores suas.

2) Videndum est proinde cuiusmodi fuerit haec dimissio permissa, vel quinam fuerit effectus permissi libelli repudii. Sunt enim non pauci inter veteres et recentiores interpretes christianos, qui censeant eam non fuisse nisi separationem tori et convictus, manente vinculo coniugali, ut idcirco nequiret mulier alteri nubere, etsi vir posset aliam ducere uxorem, eo quod tunc liceret plures habere uxores. Rationes huius sententiae, praeter auctoritatem quorundam Patrum, quae non admodum recte affertur, ad has duas revocantur. Prima ipsius rei naturae innititur. Aiant nimirum permissionem factam a Moyse talem esse ut integrum esset viro dimittere uxorem qualibet ex causa: ait enim *si non invenerit mulier gratiam in oculis eius, si oderit eam*: foeditas vero, propter quam dicitur mulier non invenire gratiam in oculis viri, est quidquid viro displicere potest sive morale sive physicum. Nam non potest intelligi sola foeditas moralis in adulterio sita; haec enim non dimissione, sed morte plectebatur (Deut. XXII. 22): non suspicio adulterii, nam pro hac avertenda instituta erat probatio aquae amarissimae (Num. V. 12 seqq.): nec generatim aliquid tantum moraliter foedum; cum eadem phras

ערוה דבר occurrat in cp. praeced. 14. ubi physicam foeditatem significat. Et sane cum in libello repudii causa dimissionis non indicaretur nec ulla lege ad id vir teneretur, hoc ipso mittebatur viro propter quamlibet causam, propter quam ei uxor non amplius probaretur, dimittere eam. Atque ita legem plures sapientes ex hebraeis aetate Christi interpretabantur, quod et patet ex Pharisaeorum interrogatione. Atqui fieri non potuit ut Deus potestatem fecerit viro dimittendi auctoritate sua qualibet ex causa uxorem; nam hoc pacto, ut superius demonstratum est, fuisset reapse abolitum coniugium, cum nulla stabilis obligatio ex parte viri locum amplius habuisset. Altera ratio ex ipsis verbis Moysis colligitur. Ait enim quod mulier dimissa, quae nupserit alteri, polluta est et abominabilis coram Domino: pollutio vero ista est certe moralis, cum propter eam sit mulier abominabilis Deo: cur vero mulier dimissa dicitur polluta si alteri nupsit, nisi quia uxor existens viri, a quo dimissa est, non poterat alteri uniri? Ergo non coniugii vinculum sed sola societas convictus solvebatur libello repudii.

Iam vero si certum esset quod prior ratio contendit, permisisse Moysen ut vir posset auctoritate sua ex qualibet causa dimittere uxorem, fatemur nos quoque in eam concessuros esse sententiam, quod effectus libelli repudii non fuerit vinculi coniugalis solutio, idque propter allatam rationem. Verum illud demonstratum nobis haud videtur ex verbis Moysis, ut in 3^a quaestione declarabimus: neque enim confundenda est interpretatio quorundam rabbinorum seu doctorum hebraeorum cum vero sensu legis, si praesertim ii recentes sint eorumque interpretatio non sit communis, sed ab aliis sapientibus impugnata, quemadmodum hac in re contigit. Alterum quoque argumentum vi demonstrativa carere videtur nobis. Nam citra adulterium uxoris, quae secundo nupsit, videtur nobis intelligere satis eam pollutionem et abominationem, de qua est sermo. Et in primis advertendum est quod verbum טמא non de sola immunditia morali dicitur, sed et de legali hominum ac bestiarum: cf. Gesenium ad v. Item quoad verba, quae vulgatus reddit: *abominabilis facta est*, si textum originale consulamus, verba textus הוה תועבה sic transferre potius licet, *abominatio est hoc ante Dominum*, (תועבה enim substantivum est, et הוה vel הוה vice verbi substantivi frequenter fungitur) quod nempe vir rursus accipiat uxorem, quam repudiavit. Sane advertendum est quod quae heic de uxore dimissa dicuntur, non dicuntur de ea in quavis hypotesi, sed in hac sola quod redeat ad priorem virum, a quo fuit repudiata. Non enim reprehenduntur secundae eius nuptiae, nec ipsa prohibetur ad tertium virum accedere, postquam alter vir vel dimisit

eam vel mortuus est: sed hoc tantum heic exhibetur Deo exosum quod rursus uniantur qui repudio separati fuerant postquam mulier fuerit cum alio viro. Abominatio ergo est, vel si vis secundum vulgatum, mulier est abominabilis Deo non absolute spectata, sed relative, prout nempe redit ad priorem virum, postquam alteri nupserit; atque hoc est quod Deus prohibet. Cuius rei rationem attigisse nobis videtur Chrysostomus hom. XVIII in Matth. n. 4. « Lex, ait, erat vetus, eum, qui quacumque ex causa uxorem suam odisset, illam repudiare et aliam ducere non prohiberi. Neque tamen illud simpliciter facere lex iubebat, sed post datum uxori libellum repudii, ita ut iterum ad illum revertere nequiret, ut saltem matrimonii figura maneret. Nisi enim hoc praecepisset et si licuisset illam repudiare et aliam accipere ac deinde priorem reducere, magna futura erat confusio omnibus alienas uxores alternis vicibus frequenter accipientibus, adulteriumque manifestum id prorsus fuisset ». Introduta scilicet fuisset sub specie matrimonii quaedam promiscua permutatio uxorum vagusque concubitus. Hoc profecto nefas est et sub hac ratione mulier, quae has vicissitudines subiret, abominabilis esset coram Domino. Sed cur dicitur *polluta*, cum cognita fuerit ab alio viro? Putamus quod etsi huius uxor vera fuerit, potuit a Deo dici polluta. Nam quamvis Deus permiserit repudium, id tamen « non voluntate Dei sed peccantium necessitate concessum est (Hieronymus in Matth. XIX. 3) » h. e. Deus non ex voluntate antecedente sed consequente permisit, ob duritiam nempe cordis hebraeorum: res ergo erat, quam per se spectatam Deus non probabat, in qua certam quamdam inordinationem et certum defectum verae munditiae cernebat: quod ut Deus in ipsa permissione repudii significaret hebraeis, vocavit pollutam eam mulierem, quae cognita fuerit a secundo marito. Quae quidem verba in textu hebraico solum indicant factum, non rationem proprie legis: *postquam polluta est*, ait, non: *quia polluta est*.

Eandem interpretationem adhibendam censemus verbis Ieremiae III. 1. *Vulgo dicitur: si dimiserit vir uxorem suam et recedens ab eo duxerit virum alterum, numquid revertetur ad eum ultra? numquid non polluta et contaminata est mulier illa?* Praestat tamen advertere quod in textu hebraico non *mulieris* sed *terrae* mentio fit: nonne profanando profanata est terra ista? alludit scilicet forte ad verba Moysis: *ne peccare facias terram tuam* l. c. cf. Hieronymum comm. in Jerem. L. I. c. 3. v. 1. Quod vero Malachiae II. 16 postquam dictum est: *cum odio habueris (uxorem), dimitte, dicit Dominus Deus Israel*, subditur immediate: *operiet autem iniquitas vestimentum eius*: licet ex hebraico vertere: *ipse autem*

iniuria operit uxorem suam: quod, ultra sit dimissio, verum esse potest.

E contrario sententia affirmans quod libello repudii dissolvebatur vinculum matrimonii his vehementer suadet. 1° Probatum est permisisse Moysen libellum repudii cum hypothetice loquens ait: si scripserit libellum repudii etc. atqui eodem pacto pergens ait: *cum (illa) egressa alterum virum duxerit*: ergo et hoc permissum fuisse dicendum est: atqui nequibat validum esse coniugium secundum mulieris nisi soluto primo; polyandria enim simultanea nunquam fuit licita et valida: ergo. 2° Hic alter vir dare potest libellum repudii: atqui non adulterae sed uxori aut sponsae libellus repudii poterat dari. 3° Mulieres immeritae fuissent in pessima conditione; quia in illius sententiae hypothese potuissent eiici ex qualibet causa (arg. 1°) nec tamen alteri nubere, ut cogentur ad arbitrium virorum servare virginitatem praeter populi morem. 4° Mulier dimissa, si postea alteri nupserit, prohibetur non quidem, hoc altero mortuo, alium ducere, sed redire ad priorem maritum: atqui si vinculum prius manebat, nulla erat ratio sufficiens cur id prohiberetur; haec enim prohibitio pugnabat cum obligatione ipsius mulieris erga virum, qua manente, impediri non poterat reconciliatio: pugnabat insuper cum lege honestatis; sic enim mulier periculo moechiae exponebatur, non est autem honestum impedire ne hoc periculum removeatur. 5° Praeterea Lev. XXI specialis lex fertur pro coniugio sacerdotum et summi Sacerdotis, ut ipsis illud interdiceretur, quod aliis licitum est; vel illud imperetur, ad quod alii non tenentur. Iubetur summus Sacerdos scilicet ducere virginem: prohibetur ducere viduam, repudiatam, sordidam, meretricem (v. 14). Ratio huius legis est ratio specialis; quia nempe super caput eius effusum est oleum unctionis, quia manus eius in sacerdotio consecratae sunt (v. 10). Analogice ratio affertur pro aliis sacerdotibus (v. 6). Ergo et lex specialis est, non omnibus hebraeis communis. Et sane nemo e populo prohibebatur ducere corruptam, viduam, meretricem. Igitur et prohibitio ne ducatur repudiata, ad Sacerdotem maximum ceterosque sacerdotes solum pertinebat: ceteris permissum erat repudiatam ducere uxorem. At si ita est, dissolutum ergo erat vinculum repudiatae cum priore viro. Et re quidem vera si repudiatam ducere nulli licuisset, quorsum in lege sacerdotum, qua peculiaris eis praescribuntur, edictum fuisset ne ab ipsis repudiata duceretur? nonne ad id iam se teneri noverant, eo quod de populo essent hebraeorum? 6° Hebraei ita interpretati sunt legem; aetate enim Christi disputabatur quidem de causis dimissionis: sed in hoc omnes conveniebant mulierem dimissam libello repudii posse alteri nubere. Cf.